

Międzynarodowy Dzień Lasów

2021-03-22

Las - to bardzo krótkie słowo, ale określa zarówno rozległą puszcę, jak i niewielki zagajnik. Zgodnie z ustawą o lasach las jest gruntem o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) - drzewami i krzewami oraz runem leśnym - lub przejściowo jej pozbawiony - przeznaczony do produkcji leśnej lub stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo wpisany do rejestru zabytków.

Do czynników mających wpływ na różnorodność lasów należą m.in. podłoże, na jakim rosną oraz klimat, w którym wzrastają. Nizina Śląska to jedno z najcieplejszych miejsc w kraju, a na terenie województwa dolnośląskiego wyróżnia się osiem regionów klimatycznych. Występuje tu również stosunkowo duże zróżnicowanie ukształtowania terenu i procesów glebotwórczych. Na północy w kotlinach żmigrodzkiej i milickiej oraz w Borach Dolnośląskich przeważają gleby bielnicowe i rdzawe, wzdłuż rzek i potoków wykształciły się mady, na południe od linii Oława - Wrocław - Środa Śląska - Bolesławiec występują gleby brunatne i płowe, a dodatkowo na południe od Wrocławia wyspowo powstały bardzo żyzne czarne ziemie, a w niektórych partiach gór gleby o charakterze inicjalnym.

Najcenniejsze przyrodniczo lasy to te rosące na odpowiednich dla siebie siedliskach, różnowiekowe, z prawidłowo wykształconymi warstwami oraz z udziałem drzew zamierających i martwego drewna. W poszczególnych siedliskach tworzy się charakterystyczna szata roślinna i związany z nią, przystosowany do specyficznych warunków, zespół gatunków zwierząt.

Współcześnie na Dolnym Śląsku sosna jest głównym gatunkiem lasotwórczym. Choć obecnie przeważają ubogie przyrodniczo monokultury, to i dziś spotkać można wyjątkowe lasy sosnowe. Na terenie Borów Dolnośląskich lokalnie występują bory chrobotkowe. Ten specyficzny las, zdominowany przez sosnę, wykształcił się na piaszczystych wydmach w trudnych warunkach, gdzie runo zamiast roślin zielnych opanowały mszaki i porosty. To dzięki nim, mimo że roślinie na łatwo przepuszczalnych piaskach, las ten zatrzymuje wilgoć rosy i wody opadowe. Bory i lasy bagienne to dla odmiany lasy sosnowe występujące w miejscach wilgotnych, w torfowych obniżeniach terenu. Z powodu zaniku torfowisk jest to rzadki typ lasu i występuje głównie w Wale Trzebnickim, w Borach Dolnośląskich, ale także w Górach Stołowych w rezerwacie „Torfowisko koło Grabowa”. W okazałych sosnach w Borach Dolnośląskich dziuple zasiedlają dwie rzadkie w Polsce sowy: wóchatka i sóweczka, korzysta z tych lasów również głuśiec. Ten rozległy, zwarty kompleks leśny obfituje w zwierzynę płową i dziki, co zapewnia warunki wilkom i stanowi ważną ostoję tego drapieżnika w Polsce zachodniej.

Żyły, bogaty w warstwy grąd, w którym dominują dęby, lipy i graby występował niegdyś prawdopodobnie od Wału Trzebnickiego po niższe partie Sudetów, ale został stopniowo wycięty, a teren przeznaczono pod zabudowę, uprawy i wypas. Grądy występują jeszcze w dolinach Odry (obszar Natura 2000 „Grądy Odrzańskie”), Bobru, Bystrzycy, Baryczy czy Kwisy oraz poza dolinami rzek w licznych fragmentach grądu środkowoeuropejskiego m.in. w rezerwacie „Grądy k. Posady”. W grądzie, w rezerwacie „Brekinia” w pobliżu Prochowic występuje jarzab brekinia, mający tu północno-wschodnią granicę naturalnego zasięgu w Europie.

W kotlinach milickiej i żmigrodzkiej, w obniżeniach ze stagnującą wodą rośnie ols. To podmokły, trudno dostępny las z olszą czarną rosnącą na wystających z wody kępach. Olsy chronione są między innymi w rezerwatach przyrody „Olszyny Niezgodzkie” i „Uroczyisko Wrzosy”. W tym ostatnim występuje zagrożona wyginięciem w Polsce paproć podejźrzon marunowy, która na Dolnym Śląsku prawdopodobnie zachowała się tylko na dwóch stanowiskach.

Blisko koryta Odry i jej dopływów rosną lasy łęgowe. Łęg wierzbowo-topolowy, aby prawidłowo się rozwijać wymaga regularnego, długookresowego zalewania wezbranymi wodami. Wzdłuż mniejszych rzek spotkać możemy łęg jesionowo-olszowy, w którym oprócz olszy i jesionu rosną wiązki i klony. Między wałami Odry, ale także nad Baryczą i jezierzycą występuje wielogatunkowy łęg dębowo-wiązowo-jesionowy, nie ma on zwartych koron drzew, co w konsekwencji wiosną pozwala rozwijać się wielu gatunkom w runie oraz przyczynia się do silnego zarastania wysokimi bylinami. Łęgi chronione są m.in. w ostojach Natura 2000: Łęgi nad Bystrzycą, Łęgi Odrzańskie, Łęgi koło Chałupek i poprzez ochronę rezerwatową („Łęg Korea”, „Zabór”, „Zwierzyńiec”). To nad lasami wzdłuż Odry i nad stawami milickimi, zarówno latem jak i zimą najłatwiej możemy obserwować bieliki. W nadodrzańskich lasach coraz częściej można spotkać gągoła - urokliwą kaczkę zamieszkującą duże dziuple drzew. Łęgi jak i grądy w Dolinie Odry to ważne ostoje dzięciołów średniego i zielonosiwego, które w tych lasach osiągnęły bardzo wysokie zagęszczenia.

Na uboższych siedliskach, na niżu i pogórzach występują zachwycające zmieniającymi się w ciągu roku barwami liści, kwaśne buczyny. Ten charakterystyczny las, z bardzo ubogim podszytem, występuje między innymi w Górach Kaczawskich, Paśmie Krowiarki, w obszarze Natura 2000 Muszkowicki Las Bukowy, a na niżu w rezerwacie „Wzgórze Joanny”. W Sudetach powyżej 500 m n.p.m. rośnie żyzna buczyna sudecka. Porasta Góry Bardzkie, częściowo Góry Stołowe, a także częściowo Ślężę i Wzgórze Strzebińskie. Do najrzadszych buczyn zaliczyć można buczynę ziołoroślową rosnącą powyżej 800 m n.p.m. w Górach Orlickich i Bystrzyckich oraz ciepłolubną buczynę storczykową rosnącą na południowych stokach Gór Kaczawskich i Pasma Krowiarki. Runo tej ostatniej obfituje w rzadkie gatunki roślin, w tym storczyki. Wykute przez dzięcioły czarne dziuple chętnie zasiedla gołąb siniak, którego głuche nawoływania dodają buczynom tajemniczości.

Zarówno na niżu, jak i na stanowiskach podgórskich spotykamy dąbrowy. Dorodne, mocno nasłonecznione dęby dają schronienie larwom kozioroga dębosza, który w nadbaryckich i odrzańskich lasach tworzy populacje znaczące dla tego gatunku w skali kraju. W obszarze Natura 2000 Dąbrowy Janikowskie chroniony jest inny okazały i rzadki chrzyszcz - jelonek rogacz. W kwaśnych dąbrowach sudeckich rosną, zapylane przez owady w locie, lilie złotogłów. Mimo niezwykłego piękna bezceremonialnie zjadane są przez sarny, dla których stanowią przysmak.

Na niektórych stromych zboczach Sudetów wykształciły się jaworzyny. Lasy z udziałem jawora tworzą bogate i różnorodne zbiorowiska wraz z lipami, klonem, bukiem czy jodłą. Charakteryzują się bogactwem roślin górskich w runie. Na cienistych stokach Gór Bardzkich objęto ochroną pozostałości lasów cisowych, które możemy podziwiać w rezerwatach „Cisy” i „Cisowa Góra”. Są to jedne z większych enklaw cisów w Polsce. Powalone pnie drzew tworzą kryjówki dla barwnego górskiego płaza salamandry plamistej, występującej dość licznie na tym terenie.

W Karkonoszach, Górach Stołowych, Izerskich i Orlickich, w nieckach, zachowały się górskie torfowiska wysokie porastające sosną błotną i kosodrzewiną. W okolicach Zieleńca dla ochrony tego siedliska utworzono rezerwat „Torfowisko pod Zieleńcem”, gdzie znajduje dogodne warunki brzoza karłowata. Można ją zobaczyć tylko na trzech stanowiskach w Polsce.

Góry do około 1000 m n.p.m. naturalnie porastają buczyny, a im wyżej tym występuje więcej świerka i jodły. Sudecki bór świerkowy to ubogi las, w którym występują paprocie nerczynie: szerokolistna i krótkoostna. W zamierających świerkach na przedgórzu Sudeckim schronienia znajduje leśny nietoperz mopek zachodni. W Świerczynie Masywu Śnieżnika, Gór Białskich, Karkonoszy i Gór Izerskich żyje krzyżodziób świerkowy, który dzięki niezwykłemu kształtowi dzioba potrafi wyłuskiwać nasiona ze świerkowych szyszek.

Sudeckie zarośla kosodrzewiny nie stanowią lasu, ale mają dla rosnących poniżej drzew duże znaczenie chroniąc je przed lawinami. Dają schronienie czeczotkom, które w Polsce lęgą się tylko w Sudetach i Karpatkach zachodnich oraz w płatach kosówki rosnących na wybrzeżu Bałtyku. W górach Białskich i na Śnieżniku, na granicy kosodrzewiny i lasu świerkowego, spotkać można drozda obroźnego. Na uwagę zasługuje, występująca czasami na skraju zarośli kosodrzewiny, endemiczna roślina dzwonek karkonoski, znana tylko z Karkonoszy i Wysokiego Jesonika.

Dla kogoś, kto chciałby zobaczyć różne typy lasów godne polecamy odwiedzić następujące rezerваты przyrody:

- „Skarpa Storzyczków”, w którym rośnie buczyna, grąd i łęg. Występuje tu znany tylko w Europie środkowej leśny storczyk połabski. W Polsce jest on rzadki i najliczniej można go odnaleźć na Dolnym Śląsku.
- „Przełomy pod Książem koło Wałbrzycha”, gdzie występuje łęg, grąd, buczyna i las lipowo-klonowy. Można tu natknąć się, między skałami, na rzadkie, zagrożone paprocie zanokcice skalne.
- „Wawóz Myśliborski koło Jawora”, w którym podziwiać można łęg, grąd, dąbrowę oraz las lipowo-klonowy. To prawdopodobnie jedyne naturalne stanowisko, rzadkiej paproci jęczynika zwyczajnego na Dolnym Śląsku.

Lasy tworzą cenne siedliska i zapewnienia warunki życia wielu organizmom, dostarczają nam też wielu wspaniałych przeżyć, jako miejsca odpoczynku i edukacji. Są źródłem pożytków takich jak jagody, grzyby czy drewno. Obok znaczenia rekreacyjnego i gospodarczego ich rola retencyjna, klimatotwórcza i krajobrazowa jest nie do przecenienia. Międzynarodowy Dzień Lasów jest dobrą okazją, aby o tym przypomnieć.

Literatura:

1. praca zbiorowa, Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego, Wrocław 2005
2. praca zbiorowa, Obszary Natura 2000 na Dolnym Śląsku, Wrocław 2012
3. red Zygmunta Kącki, Zagrożone gatunki flory naczyniowej Dolnego Śląska, Wrocław 2003
4. Leokadia Witkowska-Żuk, Rośliny leśne, Warszawa 2018

5. praca zbiorowa, Rezerwaty przyrody województwa dolnośląskiego. Wrocław 2017

6. Bobrowicz Grzegorz, Tajniki naszych lasów, Wrocław 2006

Międzynarodowy Dzień Lasów

